

Weerhaakmos, *Antitrichia curtipendula*, in De Peel

Jan Kersten & Riek van den Bosch

J.A.M. Kersten & H.M. van den Bosch. *Antitrichia curtipendula* in "De Peel".

Antitrichia curtipendula is reported from the southern part of the Netherlands (prov. North Brabant) for the first time. A list of bryophytes is presented from the area where *Antitrichia* has been found.

De Heitraksche Peel

De Heitraksche Peel is gelegen in de gemeente Deurne in de provincie Noord-Brabant, ongeveer 25 km ten oosten van Eindhoven en 20 km ten westen van Venlo. Het gebied vormt een deel van De Peel, welke zich eens uitstreckte van Weert in het zuiden tot Grave in het noorden. De Peel, eens een moerassig en ruig gebied, is op enkele restanten na geheel ontgonnen. De vondst in de Heitraksche Peel van *Rhynchostegium megapolitanum* (Duinsnavelmos), in Zuidoost-Brabant een zeer zeldzame soort (Bryologische werkgroep Eindhoven, niet gepubl.), was de aanleiding om dit gebied nader op mossen te onderzoeken.

Kilometerblok 52. 52. 35

Kilometerblok 52. 52. 35 bestaat ongeveer voor de helft uit bouw- en weiland en voor het overige deel uit natuurgebied. Het blok wordt van noord naar zuid doorsneden door het Kanaal van Deurne en van oost naar west door de A67. Deze is in de zestiger jaren aangelegd als verbinding tussen Antwerpen en het Roergebied in Duitsland. Het Kanaal van Deurne is in de vorige eeuw gegraven voor de afvoer van turf via de Noordervaart richting Zuid-Willemsvaart en Maas. Tegenwoordig wordt dit kanaal o.a. gebruikt voor de aanvoer van water uit de Maas voor bevloeiing van land- en tuinbouwgronden. Aan de oostkant wordt het kanaal begeleid door een strook loofbos. Vanaf het Kanaal van Deurne wordt het natuurgebied doorsneden door een bevoeiingskanaal. Aan de zuidkant langs het Kanaal van Deurne en haaks hierop in het zuidelijk deel van het km-blok liggen onverharde wegen met plaatselijk hierlangs illegale vuilstort met o.a. puin.

Het natuurgebied is een afgegraven hoogveenrestant van in totaal ongeveer 100 ha waarvan ruim 50 ha in eerder genoemd km-blok ligt. Na het afgraven van het veen is dit gebied, met uitzondering van de autoweg en het bevoeiingskanaal, nagenoeg aan de natuur overgelaten.

De flora van de Heitraksche Peel

Van de 50 ha natuurgebied in km-blok 52.52.35 ligt ongeveer een kwart ten noorden van de autoweg en bestaat voor een groot deel uit open terrein met Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*); de rest bestaat vooral uit berkenbos en op de natste plekken uit wilgenopslag. Voor mossen is dit deel weinig interessant met uitzondering van enkele plekken met *Thuidium tamariscinum* (Gewoon thujamos). Toch vonden we hier in de oostelijke rand van het loofbos langs het Kanaal van Deurne *Rhynchostegium megapolitanum*. Het kanaalbegeleidend loofbos wordt gevormd door o.a. Zomereik (*Quercus robur*), berk (*Betula spec.*) en Zwarte els (*Alnus glutinosa*) met ondergroei van Gewone braam (*Rubus fruticosus*). De mosflora in dit bos bestaat o.a. uit *Brachythecium rutabulum* (Gewoon dikkopmos) en *Eurhynchium praelongum* (Fijn laddermos). Op het aangrenzende bouwland stond o.a. *Bryum rubens* (Rood knolletjes-knikmos), *Brachythecium rutabulum*, *Funaria hygrometrica* (Krulmos) en *Marchantia polymorpha* (Paraplutjesmos). De oevers van het Kanaal van Deurne zijn ter plaatse zeer arm aan mossen. Alleen op de betonnen waterinlaat van het bevoeiingskanaal en de betonnen duiker onder de autoweg zijn enkele algemene steen- en ruderaalsoorten te vinden zoals *Tortula muralis* (Muurmos), *Grimmia pulvinata* (Gewoon muisjesmos), *Schistidium apocarpum* (Achterlichtmos), *Bryum capillare* (Gedraaid knikmos), *B. bicolor* en *B. barnesii* (Grof en Geel korreltjes-knikmos). In het bevoeiingskanaal dreef *Riccia fluitans* (Gewoon watervorkje) en op de oever stond *Drepanocladus aduncus* (Gewoon sikkemos) en *Calliergon cordifolium* (Hartbladig nerfpuntmos).

Het zuidelijk gelegen deel bestaat voornamelijk uit berkenbos met Ratelpopulier (*Populus tremula*) afgewisseld met velden Pijpenstrootje en grote stukken Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*). Op de natte plekken vinden we wilg en Ratelpopulier. Door de verrijkende werking van vuilstort in het verleden en door de huidige invloed van het bevoeiingskanaal zien we aan de randen veel Gewone braam en plaatselijk Grote brandnetel (*Urtica dioica*). Dit deel van het gebied bleek bij nader onderzoek bijzonder interessant voor mossen te zijn. Onder de berken staan algemene soorten zoals *Brachythecium rutabulum*, *Eurhynchium praelongum*, *E. striatum* (Geplooid snavelmos), *Hypnum cupressiforme* en *H. jutlandicum* (Gewoon en Heideklauwtjesmos), *Dicranum scoparium* en *D. polysetum* (Gewoon en Gerimpeld gaffeltandmos). Verder nog *Pleurozium schreberi* (Bronsmos), *Aulacomnium androgynum* (Gewoon knopjesmos), *Lophocolea heterophylla* en *L. bidentata* (Gewoon en Gedrongen kantmos), *Calypogeia muelleriana* en *C. fissa* (Gaaf en Moeras-buidelmos), *Cephalozia bicuspidata* en *C. connivens* (Gewoon en

Glanzend maanmos) en *Cephaloziella divaricata* (Gewoon draadmos). Ook *Thuidium tamariscinum* staat hier op veel plaatsen verspreid. Steile kantjes van greppels en deels afgegraven veenlagen waren vooral begroeid met *Campylopus introflexus* en *C. pyriformis* (Grijs en Gewoon kronkelsteeltje), *Orthodontium lineare* (Geelsteeltje) en *Tetraphis pellucida* (Viertandmos). Onze verwondering was groot toen we in een vrij open, met lage kruiden begroeide vegetatie naast *Hylocomium splendens* (Etagemos) ook *H. brevirostre* (Grof etagemos) aantroffen. Behalve deze voor Zuid-Nederland zeldzame soorten zagen we ook nog fraaie populaties van *Rhytidiadelphus loreus* en *R. triquetrus* (Riempjesmos en Pluimstaartmos). Deze weten zich kennelijk in een dicht mostapijt van min of meer gewone soorten goed te handhaven. De wat oudere bomen, vooral eik, vertoonden aan de basis soms een brede kraag van *Isothecium alopecuroides* en *I. myosuroides* (Recht en Knikkend palmpjesmos).

Antitrichia curtispindula

De lage, met wilgen begroeide delen van het gebied staan onder water. Hier is de bodem op veel plaatsen bedekt met o.a. *Aulacomnium palustre* (Veenknopjesmos), *Sphagnum squarrosum* (Hakig veenmos), *S. fimbriatum* (Gewimperd veenmos) en *Drepanocladus fluitans* (Vensikkelmos). Door de hoge luchtvochtigheid zijn ook de bomen rijk begroeid met mos: *Hypnum cupressiforme*, *Brachythecium rutabulum*, *Rhynchostegium confertum* (Boomsnavelmos), *Orthotrichum diaphanum* en *O. affine* (Grijze en Gewone haarmuts) zijn op vrijwel iedere boom te vinden, maar ook minder algemene tot zeldzame soorten komen hier voor zoals *Orthotrichum lyellii* (Broedknop-haarmuts), *O. striatum* (Gladde haarmuts), *O. puchellum* (Gekroesde haarmuts), *Ulota bruchii* (Knotskroesmos), *U. crispa* (Trompet-kroesmos) en *U. phyllantha* (Broedkorrelkroesmos).

De meest spectaculaire soort die in het gebied werd aangetroffen, is ongetwijfeld *Antitrichia curtispindula* (Weerhaakmos), die we op twee plaatsen vonden. De eerste vondst was op een omgevallen stam van een Ratelpopulier. Dat we hier te maken hadden met een zo bijzondere soort ontdekten we pas na nadere determinatie thuis. Hierdoor ontbreken gegevens over de grootte van de groeiplek en begeleidende soorten, die we niet noteerden. De tweede vondst was tijdens een bezoek met de Bryologische werkgroep van KNNV-afdeling Eindhoven aan het gebied. Nu stond de soort op een Grauwe wilg (*Salix cinerea*) op 1 á 1,5 m hoogte in een vork van de stam en bedekte ongeveer een halve dm². Begeleidende soorten waren *Hypnum cupressiforme*, *Amblystegium*

serpens (Gewoon pluisdraadmos) en *Orthotrichum affine*. Dit zijn de eerste vondsten van *Antitrichia curtipendula* in Zuidoost-Brabant. Touw & Rubers (1989) vermelden slechts 4 vondsten in Nederland sinds 1950, maar sindsdien is hij nog enkele keren gevonden (mond. med. H. van Melick).

Kort overzicht

In totaal zijn in dit gebied 94 mostaxa gevonden (zie inventarisatielijst) waarvan één soort niet eerder in Zuidoost-Brabant en 7 soorten minder dan tien keer in de omgeving van Eindhoven (Bryologische werkgroep KNNV-afd. Eindhoven). Dit is een voor deze omgeving bijzonder hoog aantal soorten waaronder, ook landelijk gezien, enkele zeer bijzondere.

Dankwoord

Bij dezen bedanken wij de leden van de Bryologische werkgroep van KNNV-afdeling Eindhoven voor hun hulp bij de inventarisatie en Huub van Melick voor zijn mededelingen en het kritisch doornemen van het concept van dit artikel.

Literatuur

Bryologische werkgroep KNNV-afd. Eindhoven (niet gepubliceerd). Inventarisatie van 900 kilometerblokken rondom Eindhoven (bijgewerkt tot 22-1-1998).
Touw, A. & W.V. Rubers 1989. De Nederlandse Bladmossen. St. Uitg. KNNV, Utrecht.

Gevonden mossen in kilometerblok 52.52.35

Amblystegium serpens	Campylopus introflexus
Antitrichia curtipendula	Campylopus pyriformus
Atrichum undulatum	Cephalozia bicuspidata
Aulacomnium androgynum	Cephalozia connivens
Aulacomnium palustre	Cephaloziella divaricata
Brachythecium albicans	Cephaloziella rubella
Brachythecium oedipodium	Ceratodon purpureus
Brachythecium rutabulum	Dicranella cerviculata
Brachythecium salebrosum	Dicranella heteromalla
Brachythecium velutinum	Dicranoweisia cirrata
Bryum argenteum	Dicranum montanum
Bryum barnesii	Dicranum polysetum
Bryum bicolor	Dicranum scoparium
Bryum caespiticium	Dicranum tauricum
Bryum capillare	Drepanocladus aduncus
Bryum rubens	Drepanocladus fluitans
Calliergon cordifolium	Drepanocladus uncinatus
Calliergonella cuspidata	Eurhynchium praelongum
Calypogeia fissa	Eurhynchium striatum
Calypogeia muelleriana	Frullania dilatata
Campylopus flexuosus	Funaria hygrometrica

Grimmia pulvinata	Plagiothecium laetum
Herzogiella seligeri	Plagiothecium undulatum
Homalothecium sericeum	Pleurozium schreberi
Hylocomium brevirostre	Pohlia nutans
Hylocomium splendens	Pohlia wahlenbergii
Hypnum cupressiforme	Polytrichum commune
Hypnum jutlandicum	Polytrichum formosum
Isothecium alopecuroides	Polytrichum juniperinum
Isothecium myosuroides	Polytrichum longisetum
Leptobryum pyriforme	Pseudoscleropodium purum
Leptodontium flexifolium	Pseudotaxiphyllum elegans
Leucobryum glaucum	Rhynchostegium confertum
Lophocolea bidentata	Rhynchostegium megapolitanum
Lophocolea heterophylla	Rhytidiadelphus loreus
Marchantia polymorpha	Rhytidiadelphus squarrosus
Mnium hornum	Rhytidiadelphus triquetrus
Orthodontium lineare	Riccia fluitans
Orthotrichum affine	Schistidium apocarpum
Orthotrichum diaphanum	Sphagnum fimbriatum
Orthotrichum lyellii	Sphagnum squarrosum
Orthotrichum pulchellum	Tetraphis pellucida
Orthotrichum striatum	Thuidium tamariscinum
Pellia epiphylla	Tortula muralis
Plagiothecium curvifolium	Ulota bruchii
Plagiothecium denticulatum	Ulota crispa
var. denticulatum	Ulota phyllantha
var. undulatum	